

l'Alta Edat Mitjana entorn de la figura dels comtes Guifres.

No em retragués ningú la irreverència del poble en alludir d'aquesta manera a personatges cabdals i respectats. No altrament va passar en altres bandes. Si els bascos li digueren *azeari* a la guineu, recordem-nos que *Aznar ASINARIUS* és el nom de fundadors de dinasties a Navarra i a l'Alt Aragó occidental, de llengua encara basca a l'Alta Edat Mitjana. El sard *mariane*, que ha esdevingut el nom principal de la guineu en el Campidano, era el nom *Mariane* d'una sèrie de Judges d'Arborea, i el logud. *loḍḍe/groḍḍe* és el nom *Loḍḍo/Lollo* de grans personatges cap al Nord de la gran illa mediterrània;² *urraga* nom de la garsa astuta i parlera en castellà, fou el nom de grans comesses, infantes i reines de Lleó i Castella. Com casos d'altres personatges reverits que han donat un d'aquests noms de la guineu i bèsties semblants, citaré encara el francès antic *Isengrin*, així mateix nom de persona germànic i nom de l'epopeia animal, i el basc *luki* o *lukito* 'guineu' de *LUCIUS*.³

Per què tants pseudònims? Ja és conegut. L'home del camp té horror de la guineu més que de cap altre animal: costa tant de salvar l'aviram de les seves hàbils i ferotges escomeses! El nom propi de l'animal es torna tabú, car sembla que el pagès té horror d'anomenar-la, no servís això per evocar aquesta espècie d'esperit diabòlic. Unes vegades la sobreentenent dient simplement «aquella (mala) bèstia»; altres cops 'la pudenta';⁴ altres 'la gandula' (cast. ant. *gulḥara* < *golp* [VULPES] *jarona*, *harona*, Arx. de Hita, veg. la nota al vers 1412b de la meua ed.); o 'la que s'arrossega' (cast. *zorra*, cf. port. *zorrar* 'arrossegar'); altres 'la rapissera' (ast. occid. *la rapiega*, DCEC III, 1004b18); en fi, sovint, 'de la de la cua massissa': cat. *rabosa*, cast. mossàr. *raposa*, de *rabo*, esc. ant. *skaufhali* (de *skauf* 'plomall'), sard *mattsonne* derivat d'un equivalent del cast. *mazo*, it. *mazzo* (MLWagner, l. c.). Doncs el més senzill era posar-li un nom propi, 'En Marian', per exemple, com feren a Sardenya, i això és el que s'ha repetit en català; però se n'han citat exemples pertot, que MLWagner (l. c.) curà d'arreplegar-nos: fr. *Bastien*, cast. *Pedro*, bascoide *Garcia*, àr. *Abu Hassan* etc.

Sospito que això fou consagrat en alguna mena d'obra de literatura popular, en el cas d'aquests dos noms nostres i que tals obres foren després suprimides, per la censura de literats massa seriosos per tolerar l'esperit del poble, o per clergues intolerants, temerosos de reminiscències bruixesques, esconjuradores i fins paganes que devien entreveure fluctuant-hi. Suposició a priori? No en manca, però, algun testimoni, si més no indirecte, sigui en el fabulari en vers que hem desprositcat en Eiximenis, sigui en algun altre lloc. Alart va trobar en un inventari de llibres de l'any 1383 l'entrada «alium librum *De la Guineu* e de la *Ca-bra*» (*InvLC*). I CaCandi va llegir un curt fragment, ben mesurat i assonantat: «De enamic - de longa vida? / *Vay a la volp - vay a la gila*» (CaCandi, *MiscHiCat.* I, 167), amb uns números romans XVII i XVIII (que semblen indicar l'existència d'almenys setze versos ante-

riors); sembla que no hi ha data i que no se'n troben més però evidentment cal interpretar *gila* com *g<u>i-<l>la*; i tant l'acompanyament del sinònim *volp*, com la forma d'imperatiu *vay*, semblen indicar un text del S. XIII o bé XIV.

El valencià Fra Antoni Canals (fi S. XIV), en el prefaci de la versió de l'epístola «De modo bene vivendi», de Sant Bernat, ve a confessar aqueixa supressió dient «hom deu legir libres aprovats, no pas libres vana's, axí com les Faules de Lançolot e de Tristany, ni'l *Romans de la Guineu*» (*CoDoACA* XIII, 420, ja comentat per Jordi Rubió, *Lit. Cat.*, ed. Diaz Plaia I, 733) i Riquer (*Obras de BMetge*, p. 33). Altrament també li atribuïen ímpetus traïdorament lúbrics: recordem l'enorme *Volpone* de Ben Johnson (tant o més violent en el text original que vist en el cínic prisma de Giraudoux); i de fet és a Bernat de Serradell (1419) que aplica el sobrenom de *Na Guineu* la desvergonyida ploma de Fra Bernat de Vi[n]clera (Massó Torr., *Repertori Lit. Cat.*, p. 487). En d'altres llengües assenyala Spitzer altres casos de noms de la volp amb tals antecedents literaris, *Rom. Lit. Studien*, 1959, 87.

Recordem els més antics testimonis literaris, on tenim la impressió que *guineu* era ja, en el S. XIII, un mot ben acceptat feia temps en la llengua general. «Natura fera és --- cervos, leons, orses --- e *guineu*, e totes altres bèsties de què hom no pot fer folc que hom pusca guardar», *CostTort.* (ed. Ol., 143). «Reconta Fortunatus poeta, que la *guineu* faia de grans desplaers e ofenses a totes les altres bèsties, car a la una furtava la caça, a l'altra la li faia fugir, a l'altra li sullava tota l'habitació ---; les bèsties concordaren que la presessen --- que la posem en mans d'hom cruel ---. La *guineu*, que ho hac oit --- diu que lavors desperàs e aucís ella matexa», Eiximenis (*Terç*, cap. 86, *NCl.* VI, 105); «com lo missatger que li tramés volgués gran mal a la *guineu* per moltes fachides que li havia fetes, per tal, cant lo dit missatger fo ab l'ase, dix-li-u tot», id. (id. II, 23,27); «recompta lo fabulari que lo leó tenc consell, ab totes les bèsties, que batallassen contra los ocells --- e dixeren --- — Senyor, isca la *guineu* del consell, car si no ho fa, revelar-nos-ha --- tan leig vici ha, d'ésser falsa e desleal, que si tots los perills del món li eren davant, no-n tem nengú», id. (*Regiment d. l. c. p.*, *NCl.* XIII, 87,10); «si en l'hom regna falsia aytantost porta lo senyal en la cara, axí com la *guineu* o l'escurpi, car tostemps te vendrà davant rient ab blaneres paraules e dolces, e ab manyes ---», id. (*Terç*, fº 129).

En el «Fabulari» eiximenià (o en l'antecedent *Romanç de la Guineu*, que podem conjecturar-li), és necessari distingir l'animal mascle del femella, i no essent fàcil fer-ho amb *guineu*, Eiximenis se serví per això d'un masculí de *guilla*:⁵ «Dix la *guineu* que tots los perdons no són en esgleyes, ans n'avia de majors de fora que dins; e dix lo *guillot* — Prec-vos que-m digats en quins locs són aqueys perdons qui són fora les esgleyes, per tal que-y vaja a guanyar-los ---. Diu lo fabulari que la *guineu*, quant viu que totes les bèsties li volien mal, proposà de posar divís entre elles; per tal